Dr hab. Agnieszka Stanimir, prof. UEW

Katedra Ekonometrii i Badań Operacyjnych
Wydział Ekonomii i Finansów
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 23.12.2025

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Joanny Skuzy-Mallek

pt.: *Poziom szarej strefy w regionach Polski a wzrost gospodarczy w latach 2000-2020*
(*Level of shadow economy in Polish regions and economic growth in 2000-2020*)

przygotowanej pod opieką promotorską dr hab. Andrzeja Tomasza Buszko, prof. UP. (Zakład Organizacji i Zarządzania, Instytut Zarządzania, Uniwersytet Pomorski w Słupsku) oraz dr Agnieszki Niemczynowicz (Katedra Informatyki, Wydział Informatyki i Telekomunikacji, Politechnika Krakowska)

Podstawą prawną przygotowanej recenzji jest Uchwała 145/2025 Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 22 października 2025 roku o wyznaczeniu recenzentów w postępowaniu o nadanie stopnia doktora mgr Joannie Skuzie-Mallek w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. W myśl ww. Uchwały zostałam powołana na recenzenta Rozprawy doktorskiej mgr Joanny Skuzy-Mallek.

Praca doktorska sporządzona została na podstawie wymagań określonych w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742 ze zm.) (Ustawa). W pierwszej części recenzji przedstawiam ocenę spełnienia w Rozprawie wymogów formalnych stawianych w Ustawie. Następnie przedstawiam ocenę merytoryczną. Recenzję kończy konkluzja.

I. Ocena spełnienia wymogów formalnych

Oceniana Rozprawa doktorska stanowi zwartą monografię naukową napisaną w języku polskim co pozostaje w zgodzie z art. 187 pkt. 3 Ustawy. Zgodnie z art. 187 pkt. 4 Ustawy do Rozprawy doktorskiej dołączono streszczenie w języku angielskim. Stwierdzam zatem, że wymagania formalne stawiane w Ustawie Doktorantka spełniła.

II. Ocena merytoryczna – uwagi szczegółowe

Prezentacja celów Dysertacji

Rozprawa doktorska Joanny Skuzy Mallek liczy 279 stron i składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych Streszczeniem (w językach polskim oraz angielskim) i Wstępem. Następnie zamieszczone są w kolejności Zakończenie, Piśmiennictwo, Spis tabel, Spis rysunków oraz Aneks.

W Rozprawie doktorskiej Autorka zamieściła spis 337 pozycji literaturowych, chociaż w Dysertacji na s. 12 wskazuje, że piśmiennictwo obejmuje 339 pozycji. W kolejnej części prezentowanej oceny wskazuję na błędy popełnione przez Doktorantkę w trakcie korzystania z wymienionego spisu literatury.

Treść ocenianej rozprawy doktorskiej została podporządkowana realizacji jej tematyki i poszukiwaniu realizacji wskazanych celów. Joanny Skuzy-Mallek przedstawiła cel główny, którym „jest ustalenie siły i kierunku związków pomiędzy poziomem szarej strefy a wzrostem gospodarczym w województwach Polski w latach 2000-2020" (s. 12 ocenianej Dysertacji, anonsowany również we Wstępie). Autorka podała również dwa cele pomocnicze, tj. identyfikację poziomu szarej strefy w województwach oraz ustalenie roli szarej strefy we wzroście gospodarczym. Na stronie 12 swojej Rozprawy doktorskiej Joanna Skuza-Mallek przedstawiła również tezę (im wyższa szara strefa, tym niższy wzrost gospodarczy województwa) oraz hipotezy badawcze: (H1) Istnieje statystycznie istotny związek między poziomem szarej strefy a wzrostem gospodarczym; (H2) W województwach, w których odnotowano wzrost nakładów inwestycyjnych ogółem w badanym okresie, poziom szarej strefy obniżył się; (H3) W województwach o niższym poziomie PKB per capita poziom szarej strefy jest wyższy niż w województwach o wyższym poziomie PKB per capita; (H4) Województwa o niższym poziomie szarej strefy charakteryzują się wyższym poziomem konsumpcji.

Ocena: Uważam, że wybór tematyki Rozprawy doktorskiej przez Joannę Skuzę-Mallek jest bardzo wartościowy ze względu na rozwój nauki w dyscyplinie ekonomia i finanse. Szara strefa jest powszechnie uznawana za zjawisko negatywne, a jednocześnie jest zbyt rzadko omawiane w literaturze. Z tego względu warto przyjrzeć się mechanizmom wpływającym na rozwój lub ograniczenie szarej strefy. Jednocześnie można w literaturze znaleźć przykłady pozytywnego oddziaływania szarej strefy, chociażby na zakres konsumpcji. Ze względu na niemożność bezpośredniego pomiaru zjawiska konieczne jest wykorzystanie zaawansowanych metod statystycznych i poszukiwanie najlepszego zestawu determinant kształtujących szara strefę. Stąd ocena o znaczącej wartości naukowej Rozprawy ze względu na przyjęty temat.

Prezentacja zawartości rozdziałów

Rozdział 1

W rozdziale 1 Autorka ocenianej Dysertacji wskazała cele badawcze (główny i dwa pomocnicze) wraz z podaniem przyczyn stanowiących o konieczności prowadzenia badania ze względu na jego unikatowość. Określając dwie luki badawcze Joanna Skuza-Mallek również nakreśliła problemy uniemożliwiające właściwe rozpoznanie szarej strefy w regionach Polski. Ponownie potwierdziła, tym samym, że rozważania proponowane w pracy są wartościowe z naukowego i aplikacyjnego punktu widzenia. Ważnym aspektem jest tu również szczegółowe wskazanie tezy badawczej i towarzyszących jej czterech hipotez. Ze względu na brak jednomyślności autorów dotychczasowych prac naukowych w omawianym obszarze badawczym względem wykorzystywanych pojęć, Doktorantka prawidłowo wskazała wykorzystywane przez siebie nazewnictwo. W sposób zwięzły i klarowny przedstawiła zakresy podmiotowy i czasowy, co ma znaczenie dla prowadzonych badań.

W rozdziale pierwszym Autorka ocenianej Dysertacji wskazała również podstawy do przeprowadzenia badania analitycznego szarej strefy w Polsce, tj. przegląd literatury w celu wyznaczenia determinant występowania badanego zjawiska i źródła danych.

Doktorantka oznajmiła, że na podstawie przeglądu literatury wybrała „dziewięć zmiennych determinujących poziom szarej strefy i jedną zmienną stanowiącą wskaźnik poziomu szarej strefy w celu dalszej analizy i oszacowania poziomu szarej strefy w regionach Polski" – nazw zmiennych nie podała.

Rozdział 1 został również wybrany jako miejsce przedstawienia strony metodologicznej prowadzonego badania nad oceną determinant szarej strefy w regionach Polski. Z tego względu Autorka wymieniła statystyki opisowe. Joanna Skuza-Mallek wyjaśniła również ideę Analizy Głównych Składowych. Procedura i wnioskowanie są przedstawione pobieżnie, a uzupełnienie w Załączniku 3 jest niewystarczające. Zaprezentowane są testy wykorzystane do oceny stacjonarności szeregów czasowych. Jednak wzorem poprzednich metod, Autorka nie zaprezentowała w załączniku szczegółowych zapisów matematycznych. Kolejnym aspektem poruszonym w Rozdziale 1 jest wykorzystanie modelowania równań strukturalnych w analizie konfirmacyjnej relacji wpływu czynników na szacowanie wielkości szarej strefy.

Rozdział 2

Rozdział 2 jest klasycznym przeglądem literatury i służy przedstawieniu teorii dotychczas stosowanych w aspekcie rozwoju regionalnego, dając jednocześnie podstawy do wyodrębnienia determinant szarej strefy w dalszej części pracy. Na początku Autorka przedstawia aspekty rozwoju regionalnego i wzrostu gospodarczego, jako procesów wielowymiarowych i jednocześnie dynamicznych. Dążyła do wskazania, że rozwój ten jest asumptem do poprawy jakości życia i wzrostu potencjału społeczeństwa.

Doktorantka trafnie wybiera pozycje literaturowe określające podstawowe implikacje społeczno-ekonomicznych czynników rozwojowych, jak również wskazuje na bieżące determinanty wzrostu gospodarczego i rozwoju, w tym regionalnego, a mianowicie dostęp i wykorzystanie nowoczesnych technologii oraz realizację polityk w sposób zrównoważony. Rozdział drugi zawiera również podsumowanie koncepcji rozwoju regionalnego stworzonych do 1992 roku. Autorka w szczegółowy sposób opisała najważniejsze różnice między nimi.

Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 1. Na stronie 42, Autorka stwierdza, że nowe teorie wzrostu gospodarczego uznają np. postęp techniczny nie tylko jako rezultat procesu inwestycyjnego, ale także celowy efekt działalności przedsiębiorstw i instytucji oraz wskazują jednocześnie na konieczność prowadzenia badań społecznych uwzględniając relacje szczegółowe. Czy Autorka spotkała się z „nowymi" (powstałymi po 1992 roku) koncepcjami/teoriami rozwoju regionów, szczególnie biorąc pod uwagę okres od 2008 roku, które mogły wynikać z zaobserwowanych kryzysów gospodarczych, geopolitycznych i pandemii COVID-19?

W rozdziale drugim Autorka również w sposób bardzo wnikliwy poddała dyskusji określone w szerokim zbiorze literatury uwarunkowania kształtujące rozwój regionów. Efektem rozważań jest ponowne zwrócenie uwagi na wielowymiarowość zjawiska i właściwy dobór czynników (prowadzony w sposób holistyczny), tak by nie doprowadzić do nieefektywnych polityk i strategii rozwoju regionów. Znacząca część rozdziału została również poświęcona barierom rozwoju regionalnego, zarówno w postaci materialnej jak i niematerialnej, czy w zakresie ekonomicznym, społecznym, technologicznym jak i ekologicznym. Dobór literatury jest właściwy ze względu na precyzję Autorki w wyjaśnianiu koncepcji rozwoju regionalnego i ich ewolucji oraz ograniczeń rozwoju regionalnego.

Rozdział 3

Rozdział ten poświęcono rozważaniom związanym z genezą, efektami i zakresem oddziaływania szarej strefy. Autorka przeprowadziła szczegółowy przegląd literatury odnoszący się do źródłowych aspektów występowania szarej strefy. Pozwoliło to na wyciągnięcie wniosków o znaczącym skomplikowaniu zjawiska i jego multidyscyplinarnych powiązaniach. To z kolei doprowadziło do wniosku o implikowaniu szarej strefy również procesami globalizacyjnymi, a tym samym o zakotwiczeniem międzynarodowym zjawiska. Joanna Skuza-Mallek słusznie zauważa, że wzorce zachowań w szarej strefie są przenoszone między państwami i społeczeństwami w sytuacjach wystąpienia warunków sprzyjających jej zaistnieniu. Doktorantka przybliżyła również efekty, funkcje i zakres oddziaływania szarej strefy wskazując nie tylko na zjawiska negatywne, ale również pozytywne i neutralne. W tej części rozdziału trzeciego Autorka podając konkluzję stwierdza, że ocena wpływu szarej strefy na gospodarkę wymaga uwzględnienia aspektów różnicujących region i stanowiących o jego specyfice. Ważną częścią rozdziału

trzeciego jest prezentacja metod analitycznych stosowanych w szacowaniu szarej strefy, rzutuje to bowiem na poszukiwanie przez Autorkę rozwiązań wypełniających zaobserwowana lukę badawczą. Przedstawienie metod szacowania poziomu szarej strefy Autorka przeprowadziła wskazując jednocześnie wady i zalety każdego postepowania. Ostatnią część rozdziału trzeciego Joanna Skuza-Mallek poświęciła na zaprezentowanie wyników badania szarej strefy w różnych regionach. Informacje zawarte w rozdziale trzecim są przedstawione zwięźle i wyczerpująco, z zachowaniem właściwego wykorzystania literatury.

Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 2. Ponieważ w Dysertacji nie znalazło się podsumowanie analiz regionalnych w państwach Europejskich, to proszę o wskazanie czy w analizowanych regionach Europy występują czynniki wspólne w kształtowaniu szarej strefy, co mogłoby wynikać ze wspólnych polityk UE i które mogłyby wpływać na wybór czynników w regionach Polski.

Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 3. Autorka w tabeli 3.2 powołuje się dwukrotnie na badania wykonane w Polsce, natomiast nie podsumowuje wyników tych badań w tak szeroki sposób jak dla pozostałych badań dotyczących różnych regionów świata (podaje jedynie krótką wzmiankę o jednym z tych badań). Dopiero w tabeli 4.1 odwołuje się do wyników drugiego z badań, które były przeprowadzone w Polsce. Takie porównanie byłoby wartościowe ze względu na ocenienie wyników uzyskanych w trakcie analiz prowadzonych przez Autorkę. Proszę o podsumowanie wyników badań (Buszko, 2017a, 2021b) i krótkie skonfrontowanie ich z wynikami uzyskanymi na podstawie badań Autorki.

Rozdział 4

Rozdział 4 poświęcono omówieniu wyników przeprowadzonych analiz. W pierwszej kolejności zaprezentowane są wyniki wyboru zmiennych w każdym województwie na podstawie pierwszej głównej składowej. Autorka trafnie wskazuje jakie efekty w szarej strefie w poszczególnych regionach mogą powodować wybrane zmienne. Na podstawie wybranych zmiennych i zaproponowanego w rozdziale pierwszym algorytmu predykcji szarej strefy Joanna Skuza-Mallek wyznaczyła trendy poziomów szarej strefy w poszczególnych województwach w latach 2000-2022 jako procent PKB per capita. W trakcie analizy otrzymanych wartości wskazała wartościowe informacje o kształtowaniu się tego zjawiska w ujęciu regionalnym. Ostatnia z przeprowadzonych analiz, której wyniki Autorka zaprezentowała dotyczyła powiązań wielkości szarej strefy z rozwojem społeczno-gospodarczym. Tu również na uwagę zasługuje przeprowadzenie wnikliwej oceny przyczynowo-skutkowej zaobserwowanych zjawisk.

Zakończenie

Przedstawiono tu szczegółowe informacje dotyczące realizacji celu głównego i pomocniczych oraz wskazano przesłanki do odrzucenia lub przyjęcia postawionych hipotez badawczych. Wskazano również które hipotezy w jakim zakresie, tzn. dla których regionów można było przyjąć. Zawarto również dodatkowe analizy uzupełniające całość wnioskowania. Wartościową częścią Zakończenia są przedstawione szczegółowe, wartościowe wnioski (zawarte w 15 punktach), implikacje teoretyczne i praktyczne jak również ograniczenia na jakie napotkała Autorka.

Piśmiennictwo

Spis literatury wykorzystanej w Dysertacji jest wystarczający. Aktualność zbioru jest właściwa biorąc pod uwagę rzadkie publikacje związane z szacowaniem wielkości szarej strefy oraz konieczność przedstawienia historii rozwoju koncepcji i badań nad rozwojem regionalnym. Autorka wskazuje na wykorzystanie 339 pozycji literaturowych. Spis liczy jednak 337 pozycje, z czego 31 nie zostało powołanych w treści Dysertacji, a część jest powielona (opis poniżej).

Kolejne części Dysertacji to Spis tabel, Spis rysunków oraz Aneks.

> **Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 4**: Podsumowując zapoznanie się z ocenianą Dysertacją proszę by Autorka jasno określiła wkład własny w omawiane zagadnienie.

Ocena. Biorąc pod uwagę zawartość poszczególnych rozdziałów uznaję, że zaprezentowane rozważania są wystarczające. Wewnętrzny układ każdego z rozdziałów jest prawidłowy. Pewien niepokój nudzi prezentacja Piśmiennictwa. Uznaję jednak, że problemy z właściwym uporządkowaniem powoływanej literatury wynikają z braku doświadczenia w pisaniu monografii naukowych.

Uwagi dotyczące układu pracy

Autorka przyjęła określony w spisie treści układ pracy. Zadziwiające jest zaprezentowanie w pierwszej kolejności metodologii dotyczącej sposobu prowadzenia analiz. Standardem ogólnie przyjmowanym jest przedstawienie w pierwszej kolejności warstwy teoretycznej i przeglądu literatury by jasno określić i uwypuklić lukę badawczą, wskazać ścieżki rozwiązania postawionego problemu i następnie go rozstrzygnąć. Taki układ jak przyjęty przez Autorkę przyczynia się do dostarczenia wiedzy w rozdziale 1 o sposobie rozwiązaniu problemu, który dopiero w rozdziałach 2 i 3 zostaje doprecyzowany. Nie jest to dobre rozwiązanie. Oceniana praca bowiem nie ma charakteru poznawczego względem wskazanych metod analitycznych i ewentualnego wskazania ich możliwości aplikacyjnych. To metody mają służyć rozwiązaniu problemu związanego z rozpoznanymi lukami w badaniach naukowych dotyczących predykcji wielkości szarej strefy. Mimo to uważam, że zawartość rozdziałów pozwala na realizację celów badawczych ocenianej Dysertacji. We wstępie nie powinno być rysunków czy tabel.

Prezentowane Zakończenie ma charakter podsumowania badania a nie zakończenia rozprawy doktorskiej. Tym bardziej, że prowadzone są dodatkowe analizy, których wyniki prezentują tabele z numerami 4.4, 4.5 oraz rysunki z numerami 4.35-4.39, czyli według numeracji tabele i rysunki należące do czwartego rozdziału. Jednak Zakończenie w obecnej formie, zawiera również elementy wymagane w zakończeniach dysertacji, zatem uznaję, że nie jest to błąd krytyczny. W zakończeniu bardzo ogólnie określono na stronie 159 kierunki dalszych badań.

> **Pytanie 5**. Proszę by Autorka, bazując na doświadczeniu analitycznym i wiedzy teoretycznej wynikających z przygotowania przedstawionej Dysertacji, wskazała w sposób bardziej szczegółowy przykład w jakim kierunku powinny w pierwszej kolejności toczyć się dalsze badania w aspekcie określania regionalnych pomiarów szarej strefy?

Aneks obejmujący sześć bardzo obszernych załączników można uznać za dobre rozwiązanie, gdyż pozwoliło to Autorce na skupieniu się w rozdziale 4 na przekazaniu wyników przeprowadzonych analiz. Układ załączników prezentujących najpierw wyniki PCA (Załącznik 2) a następnie algorytm PCA (Załącznik 3) powinien być zmieniony. Jednak w treści głównej Rozprawy Autorka prawidłowo odwołuje się do tych załączników. Moja uwaga ma więc charakter porządkowy. Podobne znaczenie ma kolejna moja uwaga. Numeracja wzorów nie powinna rozpoczynać się numerem 4, gdyż sugeruje to przynależność do rozdziału 4. Numeracja tabel i rysunków z kolei nie powinna rozpoczynać się numerem 5, gdyż sugeruje to przynależność do rozdziału 5, którego w Dysertacji nie ma.

Ocena. Wskazane przeze mnie uwagi dotyczące układu pracy, gdyby zostały spełnione spowodowałyby większy komfort czytelnika w zaznajamianiu się z treścią Rozprawy. Ze względu jednak na wskazaną wcześniej kompletność każdego z rozdziałów uznaję, że nie jest to błąd krytyczny, a uwagi na ten temat mogą w przyszłości wspomóc Doktorantkę w procesie organizacyjnym pisania kolejnych prac naukowych.

Uwagi metodologiczne do przeprowadzonych analiz

W jakim celu zastosowano analizę statystyk opisowych, skoro nigdzie jej wyników nie opisano a jedynie nadmieniono o wynikach w Rozdziale 1, a w Zakończeniu podano „Efektem przeprowadzonej kwerendy literatury przedmiotu (rozdział 2 i 3) było wybranie w drodze dedukcji dziesięciu zmiennych determinujących poziom szarej strefy w regionach w celu ich dalszej analizy”? Dodatkowo na rysunku 4.35 widnieje etap walidacja danych empirycznych. W części 1.2.3 nie ma żadnego wnioskowania o poziomach statystyk opisowych zaprezentowanych w tabelach 5.1-5.16 w Załączniku 1.

W Załączniku 1 Autorka podaje Definicje statystyk opisowych. Szkoda, że Autorka nie wprowadziła ujednolicenia wykorzystywanych symboli w poszczególnych wzorach (4.1-4.12).

Ze względu na przyjęty układ rozdziałów, do którego uwagi zamieściłam również wcześniej, ocena uzyskanych przez Autorkę wyników jest znacząco utrudniona. Gdybym metody zastosowane w analizie zjawiska szarej strefy były zaprezentowane po przeglądzie literatury dotyczącym zarówno zjawiska jak i zastosowanych dotychczas do jego rozpoznania metod, czytelnik miałby większy komfort zapoznania się z wynikami. W takim układzie jaki obecnie jest zastosowany, utrudnione jest ocenienie, czy wybór metod jest prawidłowy nie znając jeszcze rozpoznania determinant szarej strefy na podstawie przeglądu literatury.

Na stronie 15 Autorka pisze: „W literaturze istnieje kilka kryteriów wyboru liczby składowych głównych - w tej pracy zastosowano dwa: kryterium Kaisera oraz metodę Catella, czyli wykres osypiska (Załącznik 2).” Natomiast w Załączniku 2 prezentowane są już uzyskane wyniki Analizy Głównych Składowych, a nie tak jak przy jednowymiarowych statystykach opisowych ich wzory. Autorka powinna odesłać czytelnika do Załącznika 3, który dodatkowo powinna wzbogacić o wskazanie na jakiej podstawie obydwa kryteria są wyznaczane. Jak już wspomniałam numeracja wzorów w załączniku 1 oraz w Załączniku 3 wprowadza w błąd, gdyż ani załącznik 1 ani Załącznik 3 nie są Rozdziałem 4. Skąd we wzorze 4.10 skrót „*Skono*”?

W części 1.2.4 Autorka pisze „W drugim kroku, po ustaleniu liczby wyodrębnionych głównych składowych, interpretowana jest nowa przestrzeń składowych na podstawie ich ładunków względem oryginalnych zmiennych.” Niestety pojęcie ładunków czynnikowych – kluczowe w PCA – w ogóle, również w Załączniku 3, nie zostało wyjaśnione.

Na stronie 17 Rozprawy doktorskiej koniecznie należało wskazać warunki (wraz z odniesieniem do literatury) jakie są stawiane we wnioskowaniu na podstawie kryterium Kaisera, Catella oraz przy wyborze istotnych ładunków czynnikowych, tym bardziej że zastosowano mało restrykcyjne podejście („ładunki o wartości bezwzględnej większej niż 0,5 są istotne”).

Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 6. Proszę o omówienie wymienionych powyżej kryteriów.

W punkcie 1.2.1 powinny być wymienione wszystkie determinanty szarej strefy jakie wyznaczono na podstawie przeglądu literatury, gdyż w punktach 1.2.3, 1.2.4, 1.2.5 następują odniesienia do wyników analiz tych zmiennych.

W punkcie 1.2.5 określenie „przy poziomie istotności $p<0,05$ większość szeregów czasowych reprezentujących analizowane zmienne w poszczególnych województwach nie spełnia warunku stacjonarności” konieczne jest doprecyzowanie, o które zmienne chodzi.

We wzorze (1.1) konieczne jest doprecyzowanie jakie wartości przyjmuje q (gdyż zapisano, że $i = 1, \ldots, q$). Można domniemywać, że i jest numerem zmiennych (1-9). Tym czasem w Tabeli 1.1 pojawiają się również Y.

We worach 1.3 i 1.4 konieczne jest ujednolicenie nazewnictwa symboli.

W części 1.2.6 wskazano, że w estymacji SEM zastosowano GLS i ULS – nie podano natomiast wielkości próby, co ma istotne znaczenie dla wyników analizy. Również nie podano jakie warunki muszą być spełnione (np. wielkość próby, wielowymiarowy rozkład normalny, skala pomiarowa zmiennych) w zbiorze danych, aby zastosować te metody szacowania SEM, oraz w jakim zakresie zostały one spełnione.

Pytanie/Zagadnienie do wyjaśnienia 7. Bardzo proszę by Autorka wskazała w jakim zakresie wymagania stawiane w zastosowanych metodach szacowania SEM zostały spełnione.

W zdaniu wprowadzającym wzór (1.9) „Po oszacowaniu parametrów modelu szarą strefę można obliczyć następująco" – czy chodzi o wielkość szarej strefy?

Czym we wzorze (1.10) jest P(t)?

W testowaniu istotności korelacji podano Hipotezy statystyczne, natomiast w innych stosowanych testach statystycznych nie. Warto jednolicie prezentować stosowane metody statystyczne.

Czy we wzorze 3.11 po obydwu stronach równania powinno pojawić się M_d?

Ocena. Zaprezentowane uwagi do części metodologicznej i badawczej pracy mają charakter porządkowy i nie powodują negatywnej oceny przedstawionej Dysertacji.

Uwagi do stosowania odniesień do literatury

Niestety w tym aspekcie prowadzonej oceny Rozprawy doktorskiej Joanny Skuzy-Mallek, zauważyłam wiele błędów. Wskazane poniżej uwagi powinny Autorce pomóc w trakcie pisania kolejnych prac naukowych.

W pracach naukowych konieczne jest uzgodnienie i przestrzeganie w całej pracy sposobu powołania na literaturę tzn. alfabetycznie czy chronologicznie. Tymczasem w ocenianej dysertacji ani jeden ze sposobów nie został zachowany, np.:

1) (ALFOUL i in. 2022, s. 1-28; BUEHN 2012, s. 275-290; YAP i in. 2017, s. 1365 - 1382; KIREENKO, NEVZOROVA 2019, s. 66-77; GONZÁLEZ-FERNÁNDEZ, GONZÁLEZVELASCO 2015, s. 1049-1064).
2) FREY, SCHNEIDER 2004, s. 15; ELGIN, URAS 2013, s. 19; STIGLITZ 2010, s. 854; MRÓZ 2004, s. 245–256; BUSZKO, SKORWIDER-NAMIOTKO2020, s. 2-20; FUNDOWICZ i in. 2016, s. 6-20)
3) (TUZIAK 2023, s. 371–386; SPYCHAŁA, SPYCHAŁA 2022, s. 131–149)
4) (DELL'ANNO 2008, s. 12; GASIUNAS 2018, s. 9-55; VOROBYEV 2015, s. 1-45; MEDINA, SCHNEIDER 2017, s. 4; KRÓL, TORÓJ 2025, s. 19)
5) (WENG 2015, s. 12-22; BUSZKO 2017b, s. 9-21)

6) szczególnie wyraźnie jest to widoczne w źródle podanym do Tabeli 3.2
7) i wiele innych przykładów.

Wydaje się, że w spisie literatury brakuje pozycji powoływanych w treści Rozprawy, tymczasem są one zapisane jako inne pozycje, np.:

1) powołanie na „Digital payments and the global informal economy 2019, s. 6-44; w spisie literatury: KEARNEY A.T. 2019. Digital payments and the global informal economy. A.T. Kearney. Pobrano z: https://www.atkearney.com/financial-services/digital-payments-and-the-global-informal-economy (dostęp: 29.11.2023)
2) powołanie na „Szara strefa w Polsce 2019", w spisie literatury to: EY. 2019. Szara strefa w Polsce. Pobrano z: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/eycom/enpl/topics/eat/pdf/03/ey-szara-strefa-w-pol-sce-final.pdf (dostęp: 09.10.2024
3) powołanie na „Szara gospodarka w rachunkach narodowych 2005, s. 419-425" w spisie literatury to GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. 2005. Szara gospodarka w rachunkach narodowych. W: *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów 2000–2003* (s. 419). Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.

Następuje również wyróżnienie w spisie literatury pozycji a następnie jej powołanie w treści Dysertacji w inny sposób:

1) w spisie literatury: RADA MINISTRÓW. 2000. Rozporządzenie z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS). Dziennik Ustaw, nr 58, poz. 685. A następnie powołanie na Dz.U. z 2000 r. nr 58, poz. 685
2) w spisie literatury Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. o działalności gospodarczej, Dz.U. 1999 nr 101 poz. 1178 – zabrakło słowa Prawo, tak jak jest w powołaniu na stronie 14 dysertacji: ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. z 1999 r. nr 101 poz. 1178).

W spisie literatury występują dwie pozycie autorstwa Kosiedowskiego, obydwie z 2008 roku. W treści Dysertacji powołania są wykonywane na pozycję z 2008 i 2008b. Symboli a i b przy roku wydania 2008 w spisie literatury nie przypisano.

Opis pozycji literaturowej „KWAŚNIEWSKI K. 1986. Regionalizm. Poznań" wydaje się niepełny, nie jest znane wydawnictwo. Podobnie „KAMERSCHEN D., MCKENZIE R., NARDINELLI C. 1992. Ekonomia. Gdańsk". Również „KEYNES J.M. 2003. Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza. Warszawa" – tu powinno być podane Wydawnictwo Naukowe PWN.

W pozycji „BOURNE A.K. 2007. Regionalna Europa. W: CINI M. (red.) Unia Europejska – organizacja i funkcjonowanie (Dąbkowski G., tłum.). Wydawnictwo, Warszawa, s. 391" również brak nazwy wydawnictwa (powinno być PWE).

W treści Dysertacji brakuje powołania na „ADAMOWICZ M. (red.) 2003. Strategie rozwoju lokalnego, tom I, Aspekty instytucjonalne. Wydawnictwo SGGW, Warszawa". Jest natomiast odwołanie do Adamowicz (2023), a pozycji tej nie ma w spisie literatury.

W spisie literatury nie występuje pozycja, do której na stronie 34 dokonano odwołania, tj. (TORRE 2023, s. 7-10).

W spisie literatury jest pozycja „VERNON R. 1966" do której nie ma odwołania w treści Dysertacji. Jest natomiast powołanie na str. 39 na „R. Veronona (s. 190–207)". Również w spisie literatury jest FRIEDMANN J. 1986, a powołanie w tekście jest na stronie 41 na „J. Friedmana (1986, s. 125–129)".

Na stronie 60 powołanie na „(Szara strefa w transformacji gospodarki 1995, s. 3)" powinno być zamienione na (GRABOWSKI, 1985). Natomiast na stroni 61 powołanie na „(*Przeciwdziałanie szarej strefie w latach 2014–2022, 2023*)" powinno być zmienione na (UNITED GLOBAL COMPACT, 2023).

Na stronie 62 powołanie na „M. S. D. Bagahawa (1995, s. 1399)" nie znajduje odzwierciedlenia w spisie literatury.

Na stronie 64 jest powołanie na DAVYDOV i in. 2020, natomiast w spisie literatury jest DAVYDOVA i in. 2020.

Na stronie 71 jest odniesienie do (CHRÓŚCICKI 2005, s. 66), w spisie literatury natomiast jest: CHROŚCICKI, MISIAK 2005.

Na stronie 74 jest odwołanie do (GIEDRAITIS, 2024, s. 295) na podstawie spisu literatury powinno być (GIEDRAITIS i in., 2024, s. 295).

Na stronie 80 jest odwołanie do (BOZHENKO i in., 2004, s. 191-196) – zgodnie ze spisem literatury powinno być (BOZHENKO i in., 2024, s. 191-196). Na tej samej stronie jest powołanie na (SCHNEIDER, MEDINA 2017, s. 3-9) tymczasem w spisie literatury jest (MEDINA L., SCHNEIDER F. 2017).

Na tronie jest odniesienie do literatury: „(Measuring the Non-Observed Economy: A Handbook, 2002, s. 188-189)" a zgodnie ze spisem literatury powinno być: „OECD, 2002"

Na stronie 89 jest powołanie na „Dabozi'ego i Pohla (1995, s. 17-18)", tym czasem w literaturze występuje DOBOZI i POHL (1995).

Na stronie 91 znajduje się odwołanie do „B. Freya i H. Weck-Hannemana (1984, s. 33-53)" w spisie literatury jest pozycja „FREY i HANNEMAN-WECK (1984)".

Na stronie 98 jest powołanie na „E. Tafenau, H. Herwartz i F. Schneider (2010, s. 7)" w spisie literatury występuje inna kolejność autorów.

Na stronie 162 jest odwołanie do literatury „(WILLIAMS i in. 2008, s. 4-24)" – brak w spisie Piśmiennictwa.

Brak powołania w tekście na 31 pozycji literaturowych wymienionych w Piśmiennictwie:

1) BARCZYK R. 2004. Teoria i praktyka polityki antycyklicznej. Akademia Ekonomiczna, Kraków
2) BILAN Y., VASYLIEVA T., LYEONOV S., TIUTIUNYK I., (eds.) 2019. Shadow economy and its impact on demand at the investment market of the country. Entrepreneurial Business and Economics Review, 7(2). DOI:10.15678/EBER.2019.070202
3) BUSZKO A. 2018. Cultural implications for the shadow economy. Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 29(1): 46–52.
4) BUSZKO A., (red.) 2015. Szara strefa, uwarunkowania, dynamika zmian: Wybrane zagadnienia. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Wydział Nauk Ekonomicznych. Katedra Finansów i Bankowości, Olsztyn
5) CZAPKIEWICZ A., BRZOZOWSKA-RUP K. 2021. Szacowanie rozmiarów szarej strefy w Polsce. Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician, 66(4), 7–24. DOI:10.5604/01.3001.0014.8323
6) FARZANEGAN M. R., BADRELDIN A. 2017. Shadow economy and political stability: A blessing or a curse? w: A. Bouasria U. Rabi (Eds.), Forgotten approaches of the Arab Spring (s. 33–53). Sussex Academic Press
7) FRIEDMANN J. 1986.Regional development in industrialized countries: Endogenous or selfreliant? w: M. Bassand et al. (red.), Self-reliant development in Europe: Theory, problems, action (s. 125–129). Altershot
8) GERXHANI K. 2007. "Did you pay your taxes?" How (not) to conduct tax evasion surveys in transition countries. Social Indicators Research, 80, 555–581.
9) GILLANDERS R., PARVIAINEN S. 2018. Corruption and the shadow economy at the regional level. Review of Development Economics, 22(4), 1729–1743.
10) GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. 2017. Praca nierejestrowana w Polsce w 2017 r. Warszawa.
11) GONZÁLEZ-FERNÁNDEZ M., GONZÁLEZ-VELASCO C. 2014. Shadow economy, corruption, and public debt in Spain. Journal of Policy Modeling, 36(6), 1101–1117
12) GORZELAK G., JAŁOWIECKI B. (red.) 1998. Koniunktura gospodarcza i mobilizacja społeczna w gminach. Studia Regionalne i Lokalne, 25(58). Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa.

13) GRABARCIK B. (red.) 2004. Edukacja menadżerska a świadomość przemian cywilizacyjnych. Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Gdańsk.
14) JOLLIFFE I.T. 2002. Principal component analysis (2nd ed.). Springer.
15) KIERES L. (red.) 1991. Region samorządowy. Założenia koncepcji – warianty rozwiązań – propozycje regulacji. R. Sowiński, Poznań.
16) LLOYD S. 1982. Least squares quantization in PCM. IEEE Transactions on Information Theory, 28(2), 129–137. DOI:10.1109/TIT.1982.1056489
17) MCCANN L. 2000. The informal economy and the informal state in Tatarstan, Russia. International Journal of Sociology and Social Policy, 20(9-10), 5-36. DOI: 10.1108/01443330010789214
18) MIERZEJEWSKA L. 2011. W poszukiwaniu nowych modeli rozwoju miasta. Studia Miejskie, 4.
19) OECD. 2002. Measuring the Non-Observed Economy: A Handbook.
20) PRZYGODZKI Z. 2012. Region i jego rozwój w warunkach globalizacji. Wydawnictwo CeDeWu
21) SAMUELSON P. A., NORDHAUS W. D. 2012. Ekonomia. Dom Wydawniczy Rebis.
22) SCHNEIDER F., BUEHNA. 2018. Shadow economy: Estimation methods, problems, results, and open questions. Open Economics, 1(1), 1–29.
23) SCHUMPETER J. A. 1960. Teoria rozwoju gospodarczego. PWN
24) SMAGA P. 2015. Procykliczność – przyczyny i sposoby zapobiegania, w: J. Ostaszewski (red.), Rekomendacje dla animatorów życia gospodarczego. Wydawnictwo SGH.
25) SMITH A. 2007. Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów. Wydawnictwo Naukowe PWN.
26) SOLOW R. M. 1956. A contribution to the theory of economic growth. Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65–94.
27) TANZI V. 1983. The underground economy: The causes and consequences of this worldwide phenomenon. Finance and Development, December issue.
28) TATARCZAK A. 2021. Statystyka. Wydawnictwo WSEI
29) WILLIAMS A., IVANOV Y., NEVZOROVA E., POLYAKOVA O. 2017. Shadow economy in the regions of the Russian Federation and Ukraine. Springer Proceedings in Business and Economics, 301–312. DOI:10.1007/978-3-319-49559-0_28
30) WILLIAMS A., NEVZOROVA E. 2019. Shadow economy in the countryside of Russian regions. Regional Research of Russia, 9, 66–77.
31) ZARĘBSKI P. 2012. Obszary peryferyjne i ich potencjał rozwojowy. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 14(4).

W spisie literatury znajdują się dwie pozycje, które są analogiczne:

- Bariery wzrostu w gospodarce przestrzennej. 1978. Biuletyn KPZK PAN, 99. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- GRUCHAM B. 1978. Bariery wzrostu w gospodarce przestrzennej. Biuletyn KPZK PAN, 99, Warszawa.

Ocena. Wskazane błędy popełnione przez Autorkę w konstruowaniu spisu Piśmiennictwa oraz powoływaniu się na ten spis wskazuje jak ważnym i jednocześnie trudnym czy skomplikowanym zagadnieniem jest korzystanie z dorobku innych naukowców. Uważam, że w przyszłości Autorka powinna więcej uwagi poświęcać na prawidłowe posługiwanie się literaturą. Dodatkowo w Dysertacji powinien pojawić się tylko spis literatury wykorzystanej w tworzeniu rozprawy doktorskiej a nie ogół czy wybrany fragment piśmiennictwa na dany temat.

Pozostałe uwagi

Zapisy zastosowane przez Doktorantkę względem określeń i programów, tj. „Rodzina 500+", „zerowy PIT" nie powinny przyjmować formy cytatu. Nie należy stosować cudzysłowów a kursywę w zapisie.

Autorka często stosuje stwierdzenie „W oparciu o (np. przeprowadzoną analizę)" – lepszym stwierdzeniem jest na podstawie (np. przeprowadzonej analizy).

Na stronie 27 Dysertacji zapisano „Z uwagi na brak jednolitych, powszechnie akceptowanych kryteriów rozgraniczania regionów, nadal nie opracowano ich uniwersalnej definicji (KLASIK, 1974, s. 34)." Powołanie dotyczące tego stwierdzenia jest wykonane na pozycję literaturową z 1974 roku, więc słowo *nadal* jest tutaj niewłaściwe. Należało użyć odwołania do o wiele nowszej pozycji podkreślającej ten fakt. Podobna uwaga dotyczy stwierdzenia na stronie 35: „Utrwala się pogląd, że koncepcje i badania regionalne stają się kluczem do zrozumienia charakteru rozwoju społeczno-gospodarczego (CHOJNACKI, CZYŻ 1992, s. 1-2)." Należałoby raczej podać odniesienia do literatury w których prowadzone badania sugerują utrwalanie się koncepcji powołanych autorów (Chojnacki i Czyż).

Stwierdzenia typu „Rozwój określany jest jako proces przechodzenia z bazowego stanu lub formy do postaci bardziej rozwiniętej" (str. 30) warto wzbogacać odniesieniami do literatury.

W zdaniu „W. Kosiedowski podzielił bariery rozwoju regionalnego na cztery kategorie" (s. 53) brakuje odniesienia do literatury.

Ponad to można znaleźć również błędy stylistyczne, interpunkcyjne i błędne (niealfabetyczne) uporządkowania fragmentów Piśmiennictwa.

Ocena. Przedstawione pozostałe uwagi mają jedynie charakter porządkujący i nie wpływają na całościową pozytywna ocenę pracy.

Konkluzja oceny Rozprawy doktorskiej Joanny Skuzy-Mallek

Dokonany przez Doktorantkę wybór problemu naukowego jakim jest określenie i zbadanie poziomu szarej strefy w regionach Polski w powiązaniu z oceną wzrostu gospodarczego spełnia oczekiwania i wymogi stawiane dysertacjom doktorskim. Wybór przez Joannę Skuzę-Mallek tematu należy uznać za zasadny, a jego ważność wraz ze sposobem realizacji badania należy uznać za istotny głos w dyskusji naukowej. Autorka słusznie rozpoznała luki badawcze i we właściwy sposób poprowadziła proces badawczy by je wypełnić. Recenzowana praca stanowi oryginalne i wartościowe opracowanie naukowe, osadzone na solidnych podstawach teoretycznych, z dobrze zaprojektowanym i przeprowadzonym procesem badawczym. Autorka w sposób właściwy wskazała możliwość wykorzystania zaawansowanych technik analitycznych w realizacji założonego problemu badawczego.

Biorąc pod uwagę wysoki poziom merytoryczny, w tym rozważania teoretyczne, aplikacyjne i prezentację wnioskowania oceniam pracę jako spełniającą kryteria wymagane dla prac naukowych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Uważam, że zarówno proces badawczy jak i twórczy wskazują na samodzielność naukową Autorki ocenianej Rozprawy doktorskiej. Wskazane przeze mnie uwagi dotyczące układu pracy, metodologii, spisu literatury są uwagami porządkującymi, wpływającymi na poprawę estetyki pracy i klarowności wywodów. Nie wpływają jednak na obniżenie pozytywnej oceny pracy i wagi poruszanego tematu wraz z przyjętą ścieżką rozwiązania postawionego problemu badawczego.

Rozprawa doktorska Pani mgr Joanny Skuzy-Mallek pt.: *Poziom szarej strefy w regionach Polski a wzrost gospodarczy w latach 2000-2020* spełnia wymogi prac doktorskich określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742 ze zm.), i w związku z pozytywną konkluzją recenzji wnoszę o przyjęcie i dopuszczenie ww. pracy do publicznej obrony.

Signed by / Podpisano przez:

Agnieszka Maria Stanimir

Date / Data: 2025-12-23 11:24